

MY RAZEM

МИ РАЗОМ

Лекція 1. Одвічні сусіди. Польща та Русь

Частина для вчителя

Вступ:

Мешканці середньовічної Русі - це предки сучасних українців, але також білорусів. Росіяни ж походять від провіційного північноруського московського князівства, саме звідси походить їх історична назва - московити або москалі. Назва "Росія" (походить з грецької мови) використовувалась їх князями як символ амбіції до розширення влади над цілим простором, який заселяли середньовічні руси.

Цей урок присвячений феномену появи однієї з найбільших середньовічних держав - Київської Русі та розвитку її контактів із Польською державою.

Зміст теми:

1. Географічне розташування Русі
2. Походження Русі та держави Полян
3. Напрямки розвитку Русі та Польщі - різниці та збіги
4. Упадок Русі та наслідки цього для сусідів (татари, литовці, поляки, угорці)
5. Нові загрози для руських земель (тевтонці, московити)

Повний зміст теми [ТУТ](#).

Форми роботи: після вступної лекції, що пояснює походження Русі та її зв'язки з Україною, кожна тема буде опрацьовуватися за допомогою долученої спеціальної карти праці, яку під час уроки буде коментувати вчитель. Під час цього учні будуть знайомитися з текстовими джерелами, зображеннями, мапами та будуть працювати із завданнями на карті. Наприкінці вчитель повинен підбити підсумки заняття.

Заохочуємо до спільного розв'язання та роздумів над правильними відповідями. Карту не варто використовувати як екзаменаційний метод.

Карти до роботи будуть двомовними і їх необхідно надрукувати для кожного учня окремо незалежно від національності.

Переклади та підказки до карти:

1. Необхідно звернути увагу на існування двох племен з назвою поляни: під Києвом та під Познанню. Згадати про їх можливу спорідненість (теорію про мандрівку полян на захід).

Мапа для поширення:

https://en.wikipedia.org/wiki/Europe#/media/File:Europe_polar_stereographic_Caucasus_Urals_boundary.svg).

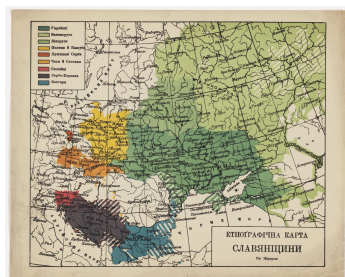
2. Варто звернути увагу, що завдяки торгівлі (маршрут Волгою з півночі до Константинополя) Русь була набагато багатша та потужніша. Вона була спроможною навіть вчиняти напади на Візантійську імперію. При цьому вона перебувала під сильними впливами вікінгів. Поляни (предки поляків) ж знаходились у стороні від головних маршрутів торгівлі та піддавалися натиску зі сторони Німецької імперії. Мапа для поширення:

https://histmag.org/grafika/2016_articles/wikngowie-na-rusi/wikingowie-rus5.jpg

3. Аби допомогти у вирішенні завдання 1, можна використати ілюстрації до теми 3. При завданні 2 не є вирішально важливим вказати споріднені літери алфавіту, але усвідомити спільні мовні початки.
4. Посилання на мапи для поширення учням:
Маршрутки монгольських завоювань можна представити на мапі світу.
5. Аби розв'язати завдання 1, можна скористатися з гугл-мапи - побачити актуальне державне розташування територій, з яких походить дана хоругва. Герб Палеологів з завдання 2 треба поєднати з Візантією, її занепадом та гаслом про Третій Рим.

Елементи основної навчальної програми, учень:

1. III.2 розташовує в часі та просторі нові держави в Європі;
2. V.1 розташовує в часі та просторі державу перших П'ястів та розуміє його генезу;
3. V.2 розуміє обставини прийняття християнства П'ястами та культурні, суспільні та політичні наслідки християнізації Польщі;

Лекція 1. Одвічні сусіди. Польща та Русь

Частина для учня

1. Географічне розташування Русі

Про те, звідки походять слов'яни, де і коли жили, вчені дотепер сперечаються - існує забагато неясностей. В результаті різноманітних подорожей Європою, слов'яни поділились на різні племена, на основі яких з'явилися нові держави. Результат цих блукань і мандрівок залишився у географічних назвах та окремих словах. Зараз ми з'ясуємо, як поряд один із одним опинилися поляки та руси - предки сьогоднішніх українців.

Завдання 1: Прочитай уважно текст. Які зі згаданих племен можна вважати предками сучасних поляків, білорусів та українців? Як їх назви вплинули на подальші назви народів? "то слов'яни ті, прийшовши, сіли на Віслі і прозвалися ляхами. А від тих ляхів [пішли одні, що] прозвалися полянами, другі ляхи [прозвалися лютичами, інші — мазовшанами, ще інші — поморянами. Так само й ті ж слов'яни, прийшовши, сіли по Дніпру і назвалися полянами, а інші — деревлянами, бо осіли в лісах; а другі сіли межі Прип'яттю і Двіною і назвалися дреговичами; а інші сіли на Двіні і назвалися полочанами — од річки, яка впадає в Двіну і має назву Полота; од сеї [річки] вони прозвалися полочанами. Слов'яни ж, [що] сіли довкола озера Ільменя, прозвалися своїм іменем — [словенами]; і зробили вони город, і назвали його Новгородом. А другі ж сіли на Десні, і по Сейму, і по Сулі і назвалися сіверянами. Дуліби тоді жили по Бугу, де нині волиняни, а уличі [й] тиверці сиділи по [другому] Бугу і по Дніпру; сиділи вони також поблизу Дунаю. І було множество їх, бо сиділи вони по Бугові й по Дніпру аж до моря, і єсть городи їх і до сьогодні. Через те називали їх греки "Велика Скіфія". (Фрагменти Повісті минулих літ Нестора Літописця з XII століття, що описує історію Центрально-Східної Європи)

Завдання 2: Користуючись мапою, зазнач, куди дістались згадані племена

Чи відкрили ви для себе, що в різних мовах назва одного й того ж народу може відрізнятися? Яка цікавинка виникає з цих текстів?

2. Генеза Русі та Держави полян

Хоча й з одного кореня, дороги західних полян та східних слов'ян серйозно розбіглися. Причиною для цього була головним чином географія. А детальніше те, з ким ці племена мали контакт і де опинились.

Саме тоді з'явилися їх назви, що відомі дотепер - Польща та Русь. Вагому роль у появі держав мали торговельні шляхи - тобто маршрути перевезення необхідних предметів - найчастіше за допомогою річок.

1. Тексти нижче дозволяють нам зрозуміти, що сталося.

- a. І сказали вони: "Пошукаємо самі собі князя, який би володів нами і рядив за угодою, по праву". Пішли вони за море до варягів, до русі. Бо так звали тих варягів — русь, як ото одні зветься свеями, а другі — норманами, англа-ми, інші — готами, — отак і ці. Сказали русі чудь, словени, кривич і весь: "Земля наша велика і щедра 1, а порядку в ній нема. Ідть-но княжити і володіти нами". І вибралося троє братів із родами своїми, і з собою всю узяли русь. (...) А підступивши під Угорське [і] сховавши воїв своїх, він послав [посла] до Аскольда й Діра сказати, що, мовляв: "Ми — купці єсмо, ідемо в Греки од Олега і од Ігоря-княжича. **(Фрагменти Повісті минулих літ Нестора Літописця з XII століття, що описує історію Центрально-Східної Європи).**
- b. "Але оскільки польська країна віддалена від проторених доріг паломників та знайома вона лише небагатьом, хто йде на Русь заради торгівлі, хай нікого не дивує, якщо я коротко оповім про неї" **(Фрагмент Хроніки Галла Аноніма з XII століття, що розповідає про історію династії П'ястів).**
- a) „Tymczasem dostojny margrabia Hodo, zebrawszy wojsko, napadł z nim na Mieszka[księcia Polan z Gniezna] (...) w miejscowości zwanej Cydzyną 139 brat jego Czcibor zadał im klęskę(...)Cesarz poruszony do żywego wieścią o tej klęsce, wysłał czym prędzej gońców, nakazując Hodonowi i Mieszkowi, aby pod rygorem utraty jego łaski zachowali pokój do czasu, gdy przybędzie na miejsce i osobiście zbada sprawę.” **(Fragment Kroniki biskupa Mersenbergu Thietmara z XI wieku, przedstawiającej dzieje historii Europy Środkowej)**

2. За допомогою мапи і текстів впиши, з ким були сусідами поляни, а з ким - руси? Хто мав краще розташування для торгівлі?

Сусіди полян	
Сусіди русів	
Хто мав кращий доступ до торгівлі - зважай на річки, довжину шляхів, контакти з заможними містами?	

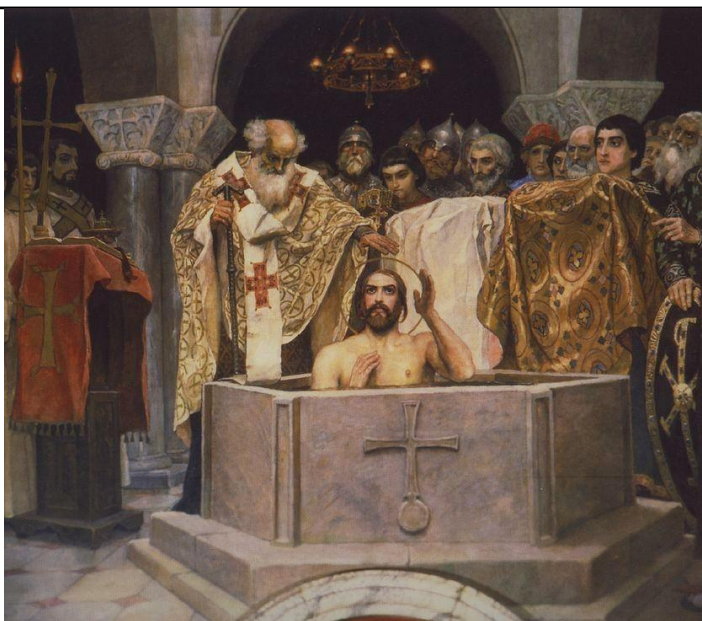
Завдяки торгівлі з'являлись великі міста, а ціла держава збагачувалась. Вона могла легко найняти солдатів та рушати у військові походи за ще більшою здобиччю.

3. Напрямки розвитку Русі та Польщі - різниці та збіги

Обидві держави розвивалися все більше і потребували вмілих урядовців - людей, які б вміли писати. Найлегше було знайти таких осіб у християнському світі (князі та монахи повинні були принаймні вміти читати). Додатково, з політичних поглядів (можливість укладання вигідних угод та шлюбів між правителями) було вигідним запровадити нову релігію. Хрещення можна було прийняти з Риму або Візантії - тобто латинську або грецьку версію християнства. Вибір зазвичай залежав від географічного розташування. Але пізніше це призвело до величезної різниці між сусідами.

1. 1. Нижче ти знайдеш дві картини з XIX століття, що представляють хрещення Мешка та Володимира Великого. Як думаєш, де з них хто? Чому так вважаєш?

Тут впиши яку різницю ти бачиш між сценами:

Коли поставала рання Польща та Русь, католицизм і православ'я, попри все більшу різницю, все ще були частиною єдиної Церкви. Вже в XI столітті обидві віри остаточно розділились та стали ворогувати. Відмінності у християнській доктрині невдовзі спричинили гострий конфлікт між вірянами. Але про це дізнаємось більше у лекції 4.

2. Всі ми знаємо, що наші алфавіти відрізняються. В чому причина цього? Давні греки створили систему запису, який дав початок решті. За його допомогою давні римляни створили свій, який став популярним на Заході та в частині Центральної Європи. Натомість у східній частині імперії (Візантія, Константинополь) було створено кирилицю - алфавіт, що мав звуки, які існували у слов'янських мовах (аби було легше навертати їх до християнства).

α alfa	η eta	ν ny	τ tau
β beta	θ theta	ξ ksi	υ ypsilon
γ gamma	ι jota	ο omikron	φ fi
δ delta	κ kappa	π pi	χ chi
ε epsilon	λ lambda	ρ ro	ψ psi
ζ dzeta	μ mi	σ sigma	ω omega

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q
R S T U V W X Y Z

Аа Бб Вв Гг Дд Єє Жж Сс Зз/Зз Ии Її/Іі
Її Кк Лл Мм Нн Оо Пп Рр Єс Тт Оу/Уу/Уу
Фф Фф Хх Ww Ww Цц Цц Чч/Чч Шш
Ъъ Ыы/Ыы Ьь Ъъ Іа Іа Аа Жж Іа Іа
Зз Ψψ Vv Юю Юю Zz ѿ

Впиши тут літери, що збігаються для:

- всіх трьох алфавітів _____

- латини та кирилиці _____

4. Занепад Русі та наслідки цього для сусідів (татари, литовці, поляки, угорці)

У середньовічній Європі держави почали розпадатися на слабко поєднані частини. Цей процес називається феодалною роздробленістю. Не оминула вона і Польщу та Русь. Зверни увагу на різниці в розмірі держав та кількість князівств, які постали. Київську Русь - на піку своєї могутності - розділив Ярослав Мудрий у 1054 р. Польщу поділив між синами Болеслав Кривоустий у 1138 р. Польщу частково вдалось об'єднати аж у 1320 році завдяки коронації Владислава Локетка. В Русі Данило Галицький коронувався у 1253 році, але це не змінило нічого. Чому? Побачимо у детективів.

1. Нижче ви бачите 4 зображення, що представляють нищівний похід на Захід певного племені з Далекого Сходу, яке хотіло захопити цілий світ. Спробуй відгадати його назву.

Захоплення Пекіну 1212-1213 р.

Знищення Суздаля 1238 р.

Облога Легниці 1241 р.

Знищення Багдаду 1258 р.

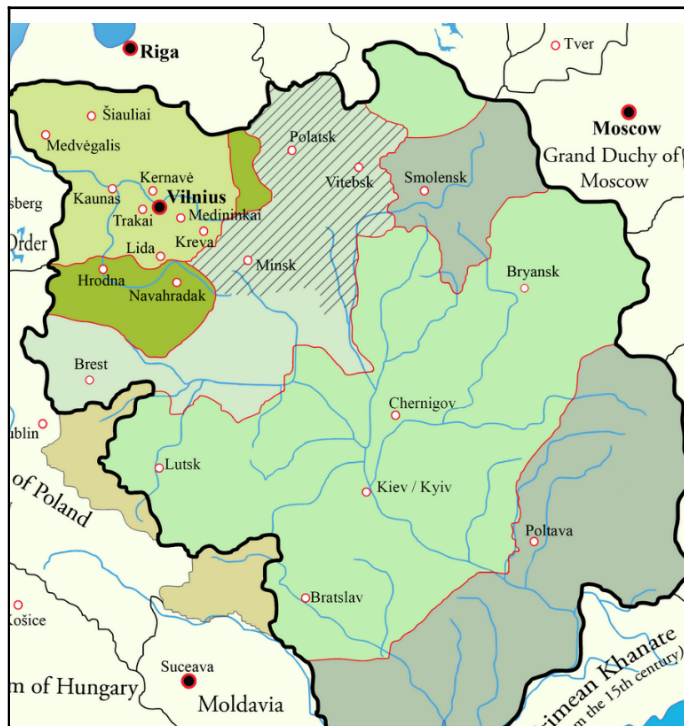

Які держави були захоплені або втерпіли напад цих безжальних кочівників?

Хто це був_____?

Саме вони призвели до занепаду Русі та не допустили її об'єднання. Вчинили напад і на Польщу, але, на щастя, повернулися на схід.

2. 2. Сусіди Русі розпочали її розподіл. Спустошені князівства піддавались більш-менш охоче під владу литовців, поляків та угорців. Останні навіть спробували захопити Галич силою. Подивись на мапу, порівняй з мапою руських князівств на початку лекції. Яка держава зайняла найбільше території?

5. Нові загрози для руських земель (тевтонці, Москва)

Давні землі Руси переважно стали частиною Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського, яке швидко перейняло руську культуру. З заходу князівству загрожував Тевтонський орден. Це схилило великих князів до укладання союзу та унії (спільного правителя) з Польщею. Дійшло до великої битви з Орденем під Грюнвальдом у 1410. На цю битву з'їхалось лицарство з усіх кутків Польщі, Литви та Русі. Завдяки спільним зусиллям могутність Ордену була підірвана. Тим часом на сході невелике Московське князівство, чиї князі охоче служили монголам у підкоренні своїх співвітчизників, суттєво збагатились та забажали для себе цілу "Руську землю". Вони назвали себе царями та вирушили на підкорення цих земель. Можна стверджувати, що ця війна зі сторони Москви триває і до сьогодні.

1. Нижче знаходяться 10 прикладів лицарських хоругв, які брали участь у битві під Грюнвальдом. Міста, від яких походять їх назви, сьогодні знаходяться у різних державах. Яких? Відповідь напиши під гербом.

Полоцька хоругва	Сьремська хоругва	Тракайська хоругва	Кременецька хоругва	Перемиська хоругва
Подільська хоругва	Ленчицька хоругва	Добжинська хоругва	Холмська хоругва	Галицька хоругва

Подібності в гербах демонструють, що лицарство обох країн було частиною спільної культури та суспільства. Далі на схід у середньовіччі традиція такого типу практично не існувала.

2. . Московські князі, аби додати собі поваги, почали використовувати новий герб. Він був викрадений у певної держави як символ уявного успадкування. За допомогою інтернету спробуй встановити спадщину якої держави привласнили собі московити. Сьогодні цей знак є частиною гербу їх сучасної держави.

Ілюстрації до теми:

